

ראש השנה ל

משה שווערד

1. תוספות ראש השנה דף כט/ב

וביבנה בפני בית דין אין שלא בפני ב"ד לא - והא דלא שמע איניש קל אוניה מקל תקיעה דיחידאי היינו שהיו באין לתקוע בפני בית דין שלא שמעו תקיעת בית דין דאנתן שיצאו אסור להם לחזור ולתקוע דיש איסור שבות בדבר לתקוע בחנם בשבת:

2. שערם מצויינים בהלכה

דף ל. כי מסיים ש"ץ תקיעתא ביבנה לא שמע איניש קל אודני' מקל תקועיא דיחידאי. פי' לא שמע אדם קול אזנו מקול התקיעות של היחידים. ועי' בתוס' דמיירי בשבת, שהם איחרו התקיעות שתקעו בב"ד, ובאין היחידים לתקוע שם בפניהם. אבל הטור (או"ח סי' תקצו) הביא בשם רב האי גאון, דמיירי גם בחול דבכל ראש השנה תקעו היחידים לעצמם, וכן מבואר ברש"י כאן, שעשו כן בין בחול ובין בשבת. [וצ"ע למה עשו כן, הא כבר יצאו ידי חובתן, וגם יקשה מזה עמש"כ ברמ"א (שם) דלאחר שיצאו ידן חובתן אין לתקוע בחנם. ועי' בטו"ז (שם

סק"ב). ויש לומר משום שיש שינוים במנהגים בקול התרועה, ואחר החורבן התאספו ביבנה מכל שבטי ישראל, והש"ץ לא תקע אלא לפי מנהגו הרגיל, ובאמת יצאו ידי חובתם, אלא שהיו שם יחידים שרצו להחמיר לשמוע כפי המסורה שלהם, ולכן תקעו כל אחד לעצמן לאחר התפלה. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קכט ס"ק כא).

3. ריטב"א על מסכת ראש השנה דף ל/א

ואמר בגמרא איכא דמתני לה להא דרב (הונא) אהא בי"ה תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל א' וא' חייב לתקוע כלומר ולא כר"ה שאחד תוקע לכולן

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

ביובל לא תוקעים רק בזמן ב"ד

אלא שביובל תוקעין בין בב"ד וכו' וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע וכו'. ומבואר בשמעתין דביובל הקילו יותר מר"ה שחל בשבת, ומ"מ ביובל אין תוקעין אלא בזמן ב"ד. ובטעם הדבר כתב הריטב"א דבעצם ביובל ל"ש כלל גזירה דרבה שא"כ לא היו תוקעין בו לעולם, דהרי יוה"כ כשבת לענין הוצאה, כמבואר יומא (ס"ו ב). ולכך אין טעם להגביל תקיעת היחידים לא על מקום ב"ד ולא על זמן ב"ד דביובל אין כלל גזירה דרבה, [1] ומה דביובל אין תוקעין אלא בזמן ב"ד אין הטעם משום גזירה דרבה, אלא טעם הדבר משום שנאמר והעברת שופר תרועה, וזהו חיוב על הב"ד, ואח"כ נאמר תעבירו שופר בכל ארצכם, וזהו חיוב על היחידים, ומשמע דחיוב היחידים נגרר אחר חיוב הב"ד, ולכך אין תוקעין אלא בזמן ב"ד.

[2] והטו"א כתב דהטעם דאין תוקעין ביובל אלא בזמן ב"ד זהו מצד גזירה דרבה, אלא דבר"ה שאפשר לקיים תקיעת היחידים כשחל בחול אז תיקנו שכשחל בשבת לא יתקעו אלא בפני ב"ד אבל ביוה"כ של יובל שהגזירה שייכת בכל השנים וא"א לעקור תקיעת היחידים בכל השנים [וכמש"כ הריטב"א הנ"ל] לכך הגבילו הגזירה דרבה וגזרו רק שיתקעו היחידים בזמן ב"ד אבל בזמן ב"ד תוקעין בכל מקום, ולעולם ביובל הטעם הוא מצד גזירה דרבה.

[א"ה עיין שאג"א (סימן ע') שכתב דבע"כ ברייתא זו ס"ל דעירוב והוצאה ליוה"כ [ודלא כרפרם] דאל"כ מה הטעם שאין תוקעין ביוה"כ שלא בזמן ב"ד, והשאג"א כתב כן לשיטתו בטו"א כאן, אבל לפי הריטב"א הנ"ל אין שום ראייה מברייתא זו וא"ש הך ברייתא גם לרפרם].

5. ספר טורי אבן על מסכת ראש השנה - דף כו/ב

שוה יובל לר"ה לתקיעה ולברכות. **איני יודע מה ענין מלכיות וזכרונות ליוה"כ של יובל** דבר"ה ה"ט כדאמר בפ"ב ופ"ד אמרו מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר **אבל יובל התקיעה אינו לא לזכרון ולא לתפילה אלא לסימן לשלוח עבדים והשמטת קרקעות כדפירש"י**. ובפ"ב התענית (דף טו) ס"ל לת"ק דאמר זכרונות ושופרות בתענית ובגמרא (ד' י"ז) אמרי' דבשעת מלחמו' אומר' אותו לכ"ע י"ל דה"ט משום דכתיב וזכרתם גבי מלחמה ומהאי קרא יליף ר"י ב"י בפרק ד' לזכרונות וה"ה לצרה שעלי' מתענין כדי שיעלה זכרונו לטובה וגם שופרות שייך בהאי שעתא ואפ"ה לא אמרינן בהו מלכיות דלא שייך ה"ט שתמליכוני עליכם א"כ ביוה"כ דלא שייך זכרונות כ"ש מלכיות מ"ט אמרינן להו. **ונ"ל כיון דגמרינן יובל ור"ה מהדדי בג"ש דשביעי שביעי** לקמן בפ"ד מה דשייך בר"ה ויש לו טעם אע"ג דלא שייך יובל שוו להדדי אפילו בדבר שאינו אלא מדברי סופרים אפ"ה השוו אותן חכמים להדדי ה"נ כיון דאיכא טעמא לאמרן בר"ה תיקנו נמי יובל אע"ג דלא שייך האי טעמא בי'. ובהכי לק"מ מה שהקשו התוס' מהא דאר"ל מצוה ר"ה ויוה"כ בכפופין כיון דבר"ה ה"ט משום כמה דכייף אינש האי טעמא לא שייך יובל ורצו להוכיח מהא דכפוף מעכב בדיעבד מה"ט. ואין ראי' דברכו' ויכחו דשוה יובל לר"ה אע"ג דל"ש יובל אפ"ה השוו אותן חכמים:

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

ביאור רש"י ד"ה ובר"ה רש"י בד"ה ובר"ה, אלא בב"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את החדשים. באמת קידוה"ח כשר בב"ד של שלשה כדלעיל (כ"ה ב). אך כוונת רש"י דהרי גם כשמקדשין בשלשה מ"מ צריך שיהא להם כח ומינוי **מסנהדרין הגדולה**. ועכ"פ מבואר ברש"י דהך ברייתא ס"ל כרא"י דמתני' דלא התקין ריב"ז אלא ביבנה בלבד, ויש חולקין על רש"י ומבארינן דלהך ברייתא ס"ל כאינך תנאי דמתני' דאי"צ סנהדרין גדולה דווקא, וא"צ לא ע' ולא כ"ג וסגי בג'.

7. רא"ש על ראש השנה פרק ד - סימן א

(גמ') אמר ר"א כשהתקין ריב"ז לא התקין אלא ביבנה אמרו לו אחד יבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין. רש"י פ"י בית דין של כ"ג. **אמרו עלינו על רב אלפס ז"ל שהיה תוקע בר"ה שחל להיות בשבת**. וכן משמע בהלכותיו שהביא מימרא דרב הונא ועם ב"ד ואין דרכו להביא אלא דבר הנוהג בזמן הזה. **והוא היה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לאו דוקא סנהדרין אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידינו אחריו לעשות כן**. אבל לא במדינה מאי טעמא. אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאי בתקיעת שופר שמה יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב. והיינו טעמא דמגילה:

8. שפת אמת על סוכה דף מא/א

במשנה בראשונה הי' לולב ניטל במקדש שבעה, פי' רש"י מדכתי' ושמתם לפני ה"א שבעת ימים ולא במדינה וירושלים בכלל מדינה, **ויש לעיין למה לא נימא דחובה עלינו לבוא למקדש בכל ימי החג לקיים ושמתם ז' ימים ואפי' אותם הפטורין מראי' יהיו חייבין בזה**, ובסתמא דמתני' דלקמן (מ"ב ע"ב) דקתני שהיו מוליכין לולביהו להר הבית משמע דאותם שהיו בירושלים הלכו למקדש בלולביהו, וגם לבני מדינה למה לא יהי' חיוב, **וצ"ל משום דכתי' ולקחתם ביום הראשון דמשמע דליכא חיוב אלא ביום הראשון בגבולין א"כ גלי קרא דאין חיוב לעלות בשביל זה** [אכן עדיין קשה די"ל דביום הראשון אתי לקובעו חובה אפי' בזמן הזה כדאמר' בפסחים (כ"ח ע"ב) דאצטריך בערב תאכלו מצות לזה"ז וכמ"ש התוס' בקידושין (ל"ז.) דאצטריך לחו"ל בזמן שאין בהמ"ק קיים]:

9. בענין לולב ב' מקדש' בזה"ז (ועוד):

עיי' מראה מקומות לסוכה מא

10. תוספות סוכה דף מא/א

ושיהא יום הנפ כולו אסור - תקנות תיקן רבן יוחנן בן זכאי **אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תני הכא יום הנפ אגב גררא ותימה דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף סה.) לא תני הנך דלולב אגב ההוא דיום הנפ ובפרק בתרא דר"ה (דף ל.) תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובא דתקון:**

11. ערוך לנר על סוכה דף מא/א

שם ד"ה ושיהא יום הנף. ועוד תקנות טובא דתקון: מה דחשיב בר"ה כולהו י"ל לענ"ד משום דרוב תקנות דריב"ז הם מענין המסכתא דשם קתני להו גבי הדדי ואגבייהו קתני גם הני אבל הכא לא תני רוב אגב המיעוט **ומה דלא קתני הך דהכא במנחות כבר תרצו הר"ן והריטב"א דהכא קתני סיפא אגב רישא אבל התם לא קתני רישא אגב סיפא:**

• [ליקוטי יהודה פרשת אמור | ע' עז (קצב)] [ת' של האמרי אמת]

<p>ע"ש. ותירץ כ"ק א"ז מרן אדמו"ר זצ"ל מגור, שאחר התקנה שיהי' ניטל ז' זכר למקדש היו כולם עצבים, דאם התקין תקנה זכר למקדש בוודאי יהי' אורך גלות, דהוצרך לתקן תקנה על זה, ומשום הכי תיכף התקין על יום הנף שאסור, דבמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד וכו', ולא יתיאשו עצמם מביהמ"ק, שראו שתיקן תקנה על מהרה יבנה בית המקדש, ולהכי כשתיקן על לולב תיכף הוצרך לתקן על יום הנף, אבל שאר תקנות לא הוצרך לתקן או, אבל במנחות כשאמרו שתיקן על יום הנף, משום שבמהרה יבנה בית המקדש, לא הוצרך לומר שתיקן על לולב, כמו שלא אמרו שתיקן שאר תקנות, ואתי שפיר הכל.</p>	<p>ולקחתם וגו' ושמתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים (שם). במשנה (סוכה מ"א ע"א) בראשונה הי' הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד (פירש"י ז"ל, כדררשינן בת"כ מרשמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, ולא בנבולין ז' ימים) משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהי' לולב ניטל במדינה ז' זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור, והקשה בתוס' ד"ה ושיהא, הא הרבה תקנות תיקן, ולמה נקט דוקא ב' הללו, ועוד דבמנחות סי"ח תני רק דיום הנף</p>
--	--

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

בטעם תקנת ריב"ז שיהא יום הנף וכו'

משנה, ושיהא יום הנף כולו אסור. ובסוכה לא תני אלא הנך ב' תקנות דלולב ויום הנף, ובארו התוס' דהנך תרתי תיקן ביחד. **והטעם שתיקן שתיהן ביחד י"ל בזה בדרך דרוש דחשש שמשיראו שמתקן נטילת לולב זכר למקדש הרי מזה יבינו שיש זמן ארוך מאד עד עת קץ שיבנה ביהמ"ק ולכך תיקנו זכר למקדש ויפלו ברוחם לכך תיקן יחד עם זה שיהא יום הנף כולו אסור ותקנה זו מצד מהרה יבנה המקדש וכו'.** (עי' ערוך לנר, ובהערות במסכת סוכה מ"א ע"א).

12. חתם סופר מסכת סוכה דף מא עמוד א

מנ"ל דעבדינן זכר למקדש. צריך חקירה ממ"נ אי גם אחר חורבן בית ראשון תקנו הנביאי' הם זכר למקדש א"כ ריב"ז לא חידש כלום ואי לא עבדו זכר למקדש ק' מ"ט הא כיון בעי דרישה ועיי' כפ"ת דקדק הרבה על לשון הקרא ממכתך ארפאך עוד יל"ד משמעות הקרא כי נכמרו רחמי הקב"ה על ציון יען אין לה דורש וע"כ יעלה לה ארוכה וא"כ איך תיקן ריב"ז לדרוש לציון ושוב לא יכמרו רחמי הקב"ה, אומר אני לשון ממכתך ארפאך כמ"ש במדרש ממכה עצמה מתקן רטיה וכן היה בבנין בית שני שממכה עצמה תיקן רטיה ורפואה כי כורש ודריוש שהיינו עבדים להם הם סייעו בבנין בהמ"ק וכתני' כי עבדי' אנחנו ובעבודתינו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס. אמנם אין זה ישועה המתבקשת לתקן רפואה מהמכה אלא שתהי' רפואה קודם למכה שהוא גאולה העתידה בב"א שמשיח כבר נולד קודם החורבן ובהמ"ק כבר עומד בנוי ומשוכלל למעלה כפירש"י בשמעתין, והנה אחר חורבן בית ראשון לא עשו דרישה לציון ע"כ לא זכו לגאולה שלימה רק ממכה עצמה תיקן רפואה והיינו דקאמר קרא ממכותיך ארפאך ולא רפואה קודם למכה מאי טעם משום ציון היא דורש אין לה ובחורבן בית שני נתעורר ריב"ז על זה לעשות דרישה לציון וזכר למקדש כדי שנזכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה ולפ"ז יש המשך להני תרי תקנו' ניטל במדינה ז' ויום הנף כולו אסור כי ע"י שעשה זכר למקדש נזכה לבנין משוכלל מלמעלה ואפשר שיבנה כלילה או ביי"ט ע"כ יום הנף כולו אסור:

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

מתי נזקקים לתקנה ולפעמים דורות אחרונים זכו בזה דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וגו' דורש אין לה וכו'. ויש לדקדק מפני מה לא תיקנו כן בע' שנה של גלות בבל והרי עיקר מקרא זה אמור על גלות בבל, [1] וי"ל דכיון דנתגלה קיצם וידעו שלא יארך גלותם לכך לא הוזקקו כ"כ לתקנה זו כמו בחורבן בית שני. [2] עוי"ל דמצינו כמה דברים שדורות הראשונים לא נתעוררו לתקן עד שבאו דורות שאחריהם ונתעוררו לזה, כמו שאז"ל בפסחים (נ"ו ע"א) על חזקיהו המלך שכיתת נחש הנחושת. (ועי' מש"כ בחולין ז' ע"א).

14. ספר בניהו בן יהוידע על סוכה דף מא/א

ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. נראה הכונה כי הזכר שעושיין לעניינים שהיו בזמן המקדש מורה על האמונה וההבטחה שאנחנו מקוין שתחזור עטרה ליושנה ולכך עושיין להם זכר ולזה אמר הכתוב כי נדחה קראו לך שסרה תקותם ממך דחושבים אותך נדחה לגמרי חס ושלום והראיה דחשבו בכך הוא כי הנה ציון היא דורש אין לה לעשות זכר לעניינים שהיו נהוגים בבניינה. גם תיבת ציון הוא לשון ציונים וסימנים וכמו שכתב הגאון אורים ותומים [סימן ס"ז ס"ק א'] בענין הפרזבול בפסוק [ירמיה ל"א כ'] הציבי לך ציונים ודוק:

15. חתם סופר מסכת סוכה דף מא עמוד א

דאיבני בשיתסר וכו' דאיבני בחמיסר. עיי' בס' מעשה רוקח להחסיד מה"ו אלעזר בראד ז"ל שהי' אב"ד בק"ק אמשט"ד במס' פסחים כ' היות כי ג' מצות נצטוו ישראל להקים מלך ואח"כ להכרית זרעו של עמלק ואח"כ לבנות בהמ"ק כמבואר במס' סנהדרין ואי' בתיקונים דמחייית עמלק לע"ל יהי' ביום י"ד ניסן דוקא כי י"ד על כס י"ה א"כ ממילא יהי' בנין בהמ"ק אחריו בחמיסר או בשיתסר ודפח"ח:

16. שערים מצויינים בהלכה מסכת סוכה דף מא עמוד א

הוא יגלה יבא משמים כו'. ויש ראשונים דלא ס"ל כדעת רש"י ותוס', עי' ברמב"ם (מלכים פי"א ה"ד) וכמאירי כאן. אבל מקור לרש"י ותוס' נמצא בתיקוני זוהר (תקון תמינאה) וז"ל, בנינא קדמאה איתכנאי על ידי דבר נש, ובכגון דא שליטו עלייהו בגין ד"אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו כוניו כו" (תהלים קכו), ובגין דבנינא בתראה יהא על ידא דקוב"ה יתקיים, ועל דא אמר קרא "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". והתוס' במס' שבועות (טו:) כתבו

17. גליוני מנחת חן מסכת סוכה דף מא עמוד א

בר"ן אין כונין ביהמ"ק בלילה וכתב המנ"ח (מצוה צ"ה) דרק לכתחילה אסור לבנות בלילה, אבל אינו נפסל בשביל זה. והיינו דלילה אי"ז דין פסול רק דין איסור.

אולם המקדש דרך כביהב"ח (סי' א') הוכיח מירושלמי (יומא פ"א ה"א), דאם הקימו את המקדש בלילה הוא נפסל -- וא"כ הקשה על מש"כ רש"י ותוס' דכנין בידי שמים שאני, וכיון דלילה הוא דין פוסל, א"כ זה פוסל גם ככנין העשוי בידי שמים, דסר"ס נבנה בלילה.

18. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

מח' אחרונים אי בנין ביהמ"ק בלילה מעכב והעיקר הוא הגמר
רש"י בד"ה ל"צ וכו' וא"ת והא קיי"ל דאין בנין ביהמ"ק לא ביום טוב ולא בלילה, הנ"מ בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבוא ב"ש הוא. **ויש להעיר דהנה אם עברו ובנו בלילה כתב המנ"ח (מצוה צ"ה) דפשוט דלא נפסל משום זה בדיעבד, דאינו אלא ביטול מ"ע אך כבר השיגו עליו האחרונים מירושלמי מפורש ריש יומא דהקמת לילה פוסל עבודת היום.**

ומעתה יש להעיר דמכיון דמעכב בדיעבד א"כ מה לי בנין בידי אדם ומה לי בנין בידי שמים.
וי"ל בזה דהנה כתבו האחרונים דאם בנו המקדש בלילה וגמרוהו ביום שפיר דמי דעיקר ההקמה הוא ביום כלות בניינו וא"כ י"ל דהגם דנבנה ביום טוב או בלילה מ"מ "גמרו" בניינו ביום ט"ז, [ובע"כ צ"ל שגמרוהו ביום ט"ז דהרי לא מסתבר שיהא כל בנינו בידי שמים דהרי יש מ"ע ועשו לי מקדש ואיך יפקיעו מאיתנו מ"ע זו אלא ע"כ גמרו יהיה בידי אדם ע"י יומא (ל"ב א)]. (ובעיקר מה דהוכיחו האחרונים מירושלמי ביומא דבנין ביהמ"ק בלילה מעכב בדיעבד ודלא כהמנ"ח, באמת יש מקום קצת לדחות ראיה זו דאפשר דשאני הקמת המשכן בו ימי המילואים מעיקר הבנין של המקדש).

19. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד א

ביקור התמידין אי מעכב ואי התמיד מעכב שאר קרבנות
לא נצרכא דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה. **ויש להעיר לשיטת התוס' בסוכה (מ"ב א) ד"ה שאינו דדין ביקור ד' ימים בתמידין זה מעכב בדיעבד, א"כ א"א כלל להקריב עומר בט"ז דמכיון דלא הספיקו לבקר תמידין שהרי לא ידעו שירד ביהמ"ק מהשמים, א"א להקריב בו ביום שום קרבן דאין קרבן קודם לתמיד של שחר שנא' העולה עולה ראשונה, וזה יש ליישב דתמיד הוי רק להקדים וכשאי אפשר אינו מעכב ועוד דמסתבר דאחר שעבר זמן התמיד ולא הקריבוהו מותר להקריב קרבנות, [דנראה דדין עולה ראשונה זהו ממצוות ה"תמיד" שיהא קרב ראשון ואין זה דין ב"קרבנות" ליקרב אחר התמיד אלא זהו דין בהתמיד].**
אך עדיין יש להקשות מצד אחר דהא קיי"ל (עי' רמב"ם פ"א מתמו"פ הי"ב) דאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר, וא"כ א"א להקריב עומר באותו היום כלל כיון דלא היו להם תמידין מבוקרין, וזהו הערה חזקה על שיטת התוס' בסוכה.

20. תפארת ישראל - יכין מסכת ראש השנה פרק ג

[אמר המפרש, הרבה נצטערתי להבין למה סכינא חריפא פסקה למשנה זאת מב' פרקים הקודמין שמדברים כולם מקידוש החודש כמשנה זו, **ומה שייכות למשנה זו לחברה עם ב' פרקים הבאים שמדברים כולן מדיני שופר, וכפי הנראה לפע"ד ה"ט, ע"פ מ"ש רש"י [ר"ה ד"ל ע"ב], דבזמן קידוש החודש כל משחשיכה כ"ט אלול נהגו בו קודש וכן למחר כל היום, דשמא יבואו עדים עדיין, א"כ עשו קידוש והתפללו תפלת ר"ה ותקעו בשופר, ולהכי סמך תנא משנה זו אצל פרקים הבאים דמיירי בר"ה, דס"ד א דאילו ראוהו ב"ד וכו' בר"ה, כיון שכבר נהגו בו קדושת ר"ה, אפרסמי לה מלתא טפי, ולא לעברוהו, קמ"ל]:**

21. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד ב

ולמחר קודש אי גזרי לענין איסור מלאכה או גם לענין תפילה
משנה. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש. **יש להסתפק אם גזרו רק לענין איסור מלאכה להשלים היום הראשון בקדושתו, או גם לענין סדר תפילת יום טוב, ועיין במאירי מש"כ בזה. והדעת נוטה דלא גזרו שיהיה כמו ר"ה לכל דבר, ומסתבר דמי שלא שמע תקיעות בבוקר ואח"כ נשתהו העדים מלבוא עד זמן מנחה דאין עליו חיוב לשמוע תקיעות ביום הראשון, וגם לא יאמר יעלה ויבוא במנחה, ואם לא הקריבו מוספים שוב לא יקריבו, ואף שמלכתחילה לא חששו לזה ואף מוספים היו מקריבים על המזבח, היינו משום דאזלינן בתר רובא, דלא מצינו אלול מעובר, אך במנחה שמתברר שלא יתקבלו העדים עד למחר א"כ הדר הו"ל כחול לענין המצוות וסדר התפילה אך במאירי הביא שיטה דאח"כ מלכתחילה לא קיימו שום מצוה חיובית קודם שבאו העדים עיין שם, וזהו פלא. ולדבריו ג"כ תפילין מסתבר דלא הניחו וסמכו בשוא"ת על הרוב, וצ"ב.**

22. רש"י מסכת ביצה דף ה עמוד א

ונתקלקלו הלויים בשר - תמיד של בין הערבים, **שאמרו בו שירה של חול, שהיו סבורים שלא יבאו עוד, והיום חול, וכשבאו - נמצא שהוא קדש, ובשל שחר אין טעות, דבתמיד של שחר אפילו הוקדש החודש קודם הקרבנו - שיר של חול היו אומרים, לפי שברוב השנים אין העדים ממהרים לבא כל כך.**

23. רמב"ם יד החזקה - הלכות קדוש החדש פרק ג

(ה) בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל יום שלשים פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים עמדו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים ונסכיהם:

24. תוספות מסכת ביצה דף ה עמוד א

ונתקלקלו הלויים בשיר - בשיר של בין הערבים מיירי שאמרו שיר של חול שלא היו סבורים שיבאו עדים אותו יום ונהגו אותו יום חול וכשבאו לאחר המנחה נמצא שהוא קדש אבל אינו אומר בשיר של שחרית שאמרו של חול בתמיד של שחרית שהרי אפילו באו קודם הקרבת תמיד של שחרית היו אומרים שיר של חול כדאמרינן בר"ה (דף ל: ושם) לפי שרוב השנים לא היו ממנהיגין כל כך לבא והקשה ר' פרץ והאיכא קלקול גבי מוספין ואמאי לא חשו אלא על עבודת התמיד דכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה כבר הקריבו התמיד וא"כ אינן יכולין להקריב המוספין דכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים ודרשינן (יומא דף לג.) עליה השלם כל הקרבנות כולן שאין קרבן קרב לאחריה [1] ותירץ דאפילו לא באו עד לאחר הקרבת התמיד מכל מקום המוספין קרבינן דהיכא דלא אפשר שאני מידי דהוי אמחוטר כפורים בע"פ שמביא כפרתו לאחר הקרבת התמיד של בין הערבים ואוכל פסחו בערב והכי אמרינן בפ' תמיד נשחט (פסחים נט. ושם) [2] ועוד י"ל דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה משום דאליים טפי דהכי אמרינן בתמיד נשחט (ג"ו שם) דאתי עשה דפסח דענוש כרת ודחי עשה דהשלמה דאינו ענוש כרת [3] ויש מפרשי' דמעיקרא אייתו התמיד ומתנו אם לא יבאו עדים יהא תמיד ואם יבאו יהא מן המוספין ואח"כ יבאו את התמיד ושאר קרבנות ולא נהירא דאיכא בהדיא התם דאמרו שיר של חול עם תמיד של בין הערבים.

25. תוספות מסכת ראש השנה דף ל עמוד ב

ונתקלקלו הלויים בשיר - בתמיד של בין הערבים כדמפרש בגמרא אבל בתמיד של שחר לא תקנו שיר של י"ט כדפירש בקונטרס לפי שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש וא"ת ואמאי לא חשיב קלקול של מוסף שלא הקריבו מוסף של ר"ח שאחר התמיד אין יכולין להקריבו כדדרשינן עליה השלם ... וי"ל דאחר התמיד יכול להקריב מוסף של ר"ח משום דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה ...

ומיהו יש לתמוה אמאי נתקלקלו בשיר והלא בשעת נסכים היה השיר כדאמרינן בכל דוכתא (ברכות דף לה.) אין אומר שירה אלא על היין ואיתא בפרק שני דערכין (דף יב. ושם) ויכול להמתין מלהביא נסכים עד הלילה או עד למחר כדאיתא בהקומץ זוטא (מנחות דף טו:) דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן ועד עשרה ימים ובפ"ב דתמורה (דף יד.) מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה מנחתם ונסכיהם עד למחר ונראה לי דלכתחלה יש להביא נסכים עם הזבח דאי מביא בלילה אין יכול לומר שירה כדאמרינן בפ' שני דערכין (דף יא.) מה כפרה ביום אף שירה ביום ולמחר נמי אם מביאה מבעיא לן התם (דף יב.) אם טעונין שירה דאיבעיא להו נסכין הבאים בפני עצמן כלומר שהביא קרבן צבור היום ונסכין למחר טעונין שירה או אינן טעונין שירה ולא איפשרוהא דאמר ר"מ התם (דף יא.) דשיר מעכב הקרבן היינו בנסכים הבאין עם הזבח שקרבו בשעת שחיטת הזבח דאין קרבינן אלא ביום כדאמרינן בפ' שני דתמורה (דף יד.) ואותן טעונין שירה ואפ"ל אם תמצו לומר דבאין בפני עצמן טעונין שירה מ"מ טוב שיביאם עם הזבח כדי שיאמרו אאכילה ושתייה כדאמר התם בערכין (דף יב.) או דלמא אאכילה ושתייה אמרה אשתיה לחודיה לא אמרה וההיא דמביא אדם זבחו היום ונסכו מכאן ועד י' ימים משמע דלכתחלה יכול לעשות כן הני מילי בקרבן יחיד דאין טעון שירה דאין אומרים שירה אלא על קרבן צבור הקבוע להם זמן כדמוכח התם בערכין (דף יא:).

26. תוספות הרא"ש מסכת ראש השנה דף ל עמוד ב

ונתקלקלו הלויים בשיר. ... מיהו תימה אמאי נתקלקלו בשיר והלא בשעת ניסוך היין היה השיר כדאמרינן בכל דוכתא דאין אומרינן שירה אלא על היין, והכי איתא נמי בפ"ב דערכין ויכול להמתין מלהביא נסכים עד הלילה או עד למחר כדאמרינן בפרק הקומץ זוטא דמביא אדם זבחו היום ונסכו עד עשרה ימים, ובפ"ב דתמורה אמרינן דמנחתם ונסכיהם אפ"ל בלילה ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר, וי"ל דלכתחלה עריך להביא נסכים עם הזבח דאם מביא בלילה אין יכול לומר שירה כדאמרינן בפ"ב דערכין מה כפרה ביום אף שירה ביום ולמחר נמי מביעהא ליה התם אם טעונין שירה אם לאו ולא איפשרוהא, ואפילו את"ל דיכול לומר שירה למחר מ"מ טוב שיביאם עם הזבח כדי שיאמרו שירה על אכילה ושתייה כדאמרינן התם בערכין אאכילה ושתייה אמרינן שירה אאכילה לחודה לא אמרינן, וההיא דאמרינן מביא אדם את זבחו היום ונסכו מכאן ועד עשרה ימים דמשמע דלכתחלה יכול לעשות כן היינו בקרבן יחיד שאין טעון שירה דאין אומרים שירה אלא על קרבן ציבור הקבוע להם זמן בלבד כדאמרינן בערכין

27. שערם מצויינים בהלכה

הוי קלקול, דממנ"פ יש שיר אי קודש אי חול. ובס' יום תרועה פי' ענין קלקול בשיר, שהם מיהרו לעשות התמיד של הערבים כמנהגם, ואמרו השיר של חול, והלכו לכיתם, ואח"כ באו העדים והיה יו"ט ונמצא שהם קלקלו בזה, שהיו להם להמתין עד סמוך לערב, ולפ"ז היה עוד שהות להקריב קרבן מוסף, וכדברי התוס'. ועי' בטורי אבן ביאור רחב בזה. ובמנ"ח (מצוה שיב) כתב בשם הרמ"ע מפאנו, דקלקול בשיר זהו העיכוב, דעי' השיר נתפרסם יום ר"ח ור"ה, משא"כ ע"י הקרבנות לא נתפרסם. וכעין זה כתב הרמ"א (או"ח סי' תריט) בשם מהרי"ל, שלא ישנה ש"ץ ממנהג המקום אפילו בניגונים ובפיוטים, משום דעי"כ נתבלבל דעת המתפללים.

דף ל': משנה פע"א נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר. הקשו התוס', אמאי לא חשיב קלקול של קרבן מוסף, ותירצו שגם אחר תמיד של בין הערבים יכולין להקריב של מוסף, דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה. וברמב"ם (קדה"ח פ"ג ה"ה) כתב בזה"ל "ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, אם יעשו עולה [תמיד] של בין הערבים שמא יבאו העדים, וא"א שיקריבו מוסף אחר תמיד של בין הערבים". והקשה בלח"מ הא איתא שקלקלו בשיר. ובתשרי הר"י מיגאש (סי' קמו) כתב, דלא עשו קרבן מוסף, שכל זמן שלא באו העדים נשאר אותו היום בחזקת חול, ולא יקרא זה בלשון קלקול, אבל הקלקול בשיר

28. פני יהושע מסכת ביצה דף ה עמוד א

בגמרא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין. אין לתמוה דמשום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתי שהרי נראה חודש בזמנו, אלא דגדולה מזו מציינו שאפילו משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינו כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת והיינו משום דמועדים מסורים לב"ד דכתיב אתם אפילו מזידין:

29. צל"ח מסכת ביצה דף ו עמוד א

... אבל יום המחר הוא י"ט מן התורה ואסור מן התורה במלאכה והוא קדוש קדושת י"ט למה הוצרכו לפרט בתקנתם למחר קודש, ודי אם היה התנא אומר שאין מקבלין אלא עד המנחה ואע"פ כן נוהגין קודש כל היום, כי גם אמרו ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה הוא מיותר דהרי אם שוב לא באו עדים כלל ג"כ הדין כן, והיה לו לומר שלא יהו מקבלין העדים אלא עד המנחה ואם הגיע מנחה ולא באו נוהגין אותו היום קודש וכו'. ורבינו הגדול בפ"ג מהלכות קידוש החודש הלכה ט"ו ט"ז י"ז י"ח כתב ב"ד שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים והשכימו בנשף ועיברו החודש ואחר ד' או ה' ימים באו עדים רחוקים והעידו שראו החודש בזמנו שהוא ליל שלשים ואפילו באו בסוף החודש מאיימין עליהן ומטרפין אותן ומטריחין עליהן ומשתדלין שלא יקדשו החודש הואיל ויצא שמו מעובר, ואם עמדו בעדותן ונמצאת מכוונת מקדשין אותו וחוזרין ומונין לאותו חודש מיום שלשים למפרע. ואם הוצרכו ב"ד להניח חדש זה מעובר מניחין וזה הוא שאמרו מעברין החודש לצורך. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה ואמרו לעולם אין מעברין לצורך אלא הואיל ובאו עדים מקדשין ואין מאיימין. יראה לי שאין מחלוקת זה אלא בשאר חדשים או בניסן ותשרי לאחר שעברו כל הרגלים שכבר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרבנות וזמן המועדות, אבל אם באו עדים בניסן ותשרי קודם חצי החודש מקבלים עדותן ואין מאיימין עליהם כלל וכו' עכ"ל רבינו הגדול. ולכאורה דבר זה שהחליט לומר שאין בו מחלוקת כלל שאם באו בתשרי קודם חצי החודש מקבלים עדותן ואין מאיימין עליהם כלל, אף שביום ל' של אלול לא באו כלל ועברו לאלול וקבעו ר"ה ביום ל"א, עתה חוזרין ומקדשין יום למ"ד למפרע, ואין לך קלקול השיר ומוספי ר"ה יותר מזה אפ"ה אין משגיחין בכל הקלקולים ומקבלים עדותן, והרי בפירוש אמרו שהתקינו שלא יהיו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה שיהיה אותו יום קודש ולמחר קודש. ולכאורה ק"ו הדברים ומה כאן שעדיין לא עשו מעשה לעבר החודש שהרי באו עדים ביום ל' קודם הלילה אפ"ה מעברין אותו לכתחלה ואין מקבלין, ק"ו היכי שכבר נעשה מעשה ועיברוהו איך יקבלו אח"כ עדים לבטל מעשיהם למפרע שעיברו החודש, ולא ראיתי לנושאי כליו של רבינו שהרגישו בפליאה זו. והנלע"ד דלמלתא דשכיחי חששו ועשו תקנה אבל למלתא דלא שכיחא אף

שיוכל לבוא מזה קלקול לא חששו ולא עשו תקנה מה' והנה שיוזמן שמהלך יום לכל צד מירושלים לא יהיו רואין הלבנה רק במקומות הרחוקים יותר ממהלך יום, היא מלתא דלא שכיח, אבל שיוזמן שיבואו העדים ביום ל' לעת ערב זהו שכיח, ולכך היכי שבאו עדים מן המנחה ולמעלה שהוא דבר השכיח חששו ותיקנו שלא יהו מקבלים אותם כלל, אבל אם לא באו עדים ביום שלשים ובאו אח"כ יום או יומים או יותר מרחוק ואמרו שראו הירח בליל שלשים כיון שהוא מלתא דלא שכיח אם נודמן מקבלים עדותן כדברי הרמב"ם.

ומעתה כך היתה התקנה שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה וזה כולל שני ענינים, הא' שאם באו בו ביום ובזה תיקנו שלא יקבלו עדותן כלל ואז מחר הוא יו"ט של ראש השנה ממש והיום חול, והתקינו שיהו נוהגין אותו יום קודש אבל על מחר לא הוצרכו שיהיה קודש שהרי הוא יו"ט ממש, והענין השני שאם כל היום לא באו ומחר באו ואמרו שראו הירח בליל שלשים ואז לדברי הרמב"ם מקבלים אותן ומונין מיום אתמול והיום הוא יום חול אפ"ה התקינו שיהו נוהגין גם למחר קודש, והטעם בזה הוא עצמו שתיקנו לגמור יום שלשים בקדושה הוא משום שלא יזלזלו בו לשנה הבא ויאמרו אשתקד נהגנו בו קודש ואח"כ נהגנו בו חול, ה"נ אם באו עדים ביום ל"א ואמרו שראו בליל ל' והרי קודם שבאו העדים הוצרכנו לנהוג בו קודש, ואם אח"כ ינהגו בו חול יזלזלו לעתיד לבוא ביום א' ושלשים.

אלא דלפ"ז קשה מדוע קודם שאירע דבר זה שנתקלקלו הלויים בשיר והיו מקבלים עדים כל היום, היה להם עכ"פ לתקן שאם לא באו עדים עד יום ל"א והעידו על יום ל' שיוגמרו יום ל"א בקדושה אף שנודע למפרע שאתמול היה ר"ה. ונראה כיון שכתבתי שזה לא שכיח שיתאחרו העדים ולא יבואו כל יום ל', לכן לא חששו לתקן בשביל זה שאם יזדמן שינהגו קודש ביום א' ושלשים, אבל אחר שאירע הקלקול בשיר והוצרכו לתקן שאם יבואו ביום ל' מן המנחה ולמעלה שלא יקבלו עדותן כלל והוצרכו לתקן שינהגו אותו יום קודש, התקינו ג"כ על יום ל"א שאם יזדמן שינהגו גם בו ביום קודש, זה אשר רצינו לפרש לשון התקנה.

30. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ל עמוד ב

בטעמים שאין אומרים שיר של יום במנחה

אי אמרת בשלמא כל היכא דמסתפקא אמרינן שירה דחול וכו'. הפוסקים דנו מה הטעם שאין אנו נוהגין לומר שיר של יום במנחה, וכתב בב"י (קל"ג) וז"ל כתוב בא"ח במנחה לא ראיתי מי שאומר השירים, והטעם לפי שלא היה מצותן [במקדש] אלא בבוקר. עכ"ל. ודבריו תמוהין, דהרי מפורש בשמעתין דאמרו שיר של יום גם במנחה.

ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' קל"ח כתב טעם לזה. דהנה דעת ר"מ בערכין (י"א א) דשירה מעכבת את הנסכים וקיי"ל סתם משנה ר"מ, וא"כ יקשה בשמעתין למ"ד דלא אמרו שירה כל עיקר, היאך באמת עשו כן, והלא בזה יפסלו הנסכים [ועדיף לומר שירה של חול מספק], [1] אלא ע"כ מוכח מזה דגם לר"מ רק שיר של שחר מעכב את הנסכים, אבל של בין הערביים אינו מעכב, וכיון שכן לא תיקנו לומר שיר של יום בביהכ"נ אלא רק בשחרית דחמיר טפי.

ויש לתמוה על דבריו, דלפ"ז יוצא דבשל שחרית מודו כולהו אמוראי דהיכא דמסתפקא אמרינן שירה של חול, [ולא פליגי אלא בבין הערביים שאינו מעכב], וא"כ תמוה מאי מותיב רב אחא במרייתא דר"ה בשחרית והרי התם מודו כו"ע דבספק אומר של חול, ומה ראה מזה על ספק בתמיד של בין הערביים. וענין בסמוד מש"כ לבאר טעם אחר מפני מה אין אנו אומרים שיר של יום במנחה.

[2] ועפ"י דבריו יש לנו טעם הגון על מה שאין אנו אומרים היום שש"י במנחה (והזכרנו לעיל שהפוסקים ביקשו ליתן טעם לזה), דכיון דאינו מצד "זכר למקדש" אלא מצד להזכיר "מעין המאורע" של היום י"ל דבזה סגי להזכיר פעם אחת ביום.

1. ספר שבולי הלקט סדר חג הסוכות סימן שסו

יש תמהין ושאלין למה אין אנו אומרים אחר ברכת הלולב יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו כמו שאנו אומרים אחר ברכת העומר דהא לולב זכר למקדש הוא כדתנן בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש וכתב אחי ר' בנימין ז"ל שאין לתמוה על זה לפי שבעומר היה המזבח זוכה [בן] כדכתיב ועשיתם ביום הנפכם את העומר כבש תמים וגו' לכך מתפללין על העבודה שתשוב למקומה אבל לולב באי זה קרבן המקדש או המזבח זוכה בו. ועוד לולב היה ניטל במדינה יום אחד וכיון דאותו יום אין זכר למקדש גם לשאר הימים אין צריכין לתפלה זכר למקדש אבל העומר אע"פ שהספירה בכל מקום ההקרבה היתה במקדש.

2. שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן נז

... אגב נראה דחייב כל אדם ללמד בביתו שנטילת הלולב כל שאר הימים היא בגלל דרישה לציון דעבדינן לה זכר למקדש, כי הרי כל התקנה היתה בשביל כך